

Бриков В.М.

аспірант 1 курс спеціальності «Право»,
Херсонський державний університет

Стратонов В.М

д. ю.н., професор, професор кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності,
Херсонський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПЕРЕКЛАДАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Динамічні процеси розвитку зовнішньої міграції в нашій державі та активні зміни в її зовнішньополітичному становищі сприяють збільшенню кількості злочинів, вчинених іноземними громадянами. Відтак, кримінальне провадження за участі підозрюваного/обвинуваченого, який не володіє або володіє не в повній мірі державною мовою в Україні не є рідкістю.

За даними аналітичного порталу «Слово і діло» У 2015 році було внесено відомості в Єдиний реєстр досудових розслідувань по 1 тис. 913 кримінальних провадженнях, в яких фігурували громадяни інших країн. Всього, з урахуванням справ попередніх років, налічувалося 2 тис. 369 проваджень. У 2016 році розслідували 2 тис. 414 кримінальних проваджень за участю іноземців, 1 тис. 691 провадження було відкрито за рік. Найбільша кількість кримінальних проваджень за участю іноземців накопичилася в 2017 році – 3 тис. 202. При цьому безпосередньо за рік відкрили 2 тис. 543 справи. За 2018 рік порушили 2 тис.302 справи, фігурантами яких є іноземці, за 2019-й – 2 тис. 452, за 2020-й – 1 тис. 655[1].

Вищенаведені статистичні дані дозволяють нам стверджувати що роль перекладача в кримінальному процесі не можна недооцінювати, адже це призведе до порушення прав та законних інтересів інших учасників кримінально-процесуальних правовідносин. Відповідно до статті 68

Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача).

Проблемні питання пов'язані із залученням перекладача до кримінального провадження досліджували такі вітчизняні науковці, як О.В. Бишевець, В.Г. Гончаренко, П.Ю. Кравчук, В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, Д.Б. Сергєєва, В.М. Стратонов та інші.

Протягом розвитку вітчизняної кримінально-процесуальної доктрини точилися дискусії з приводу юридичного статусу перекладача, його місця серед інших суб'єктів кримінального процесу. Так як місця перекладача є надто важливою для забезпечення дотримання і захисту прав та законних інтересів особи, яка не володіє мовою здійснення судочинства, закон прямо забороняє проведення будь яких слідчих (розшукових) чи судових дій щодо особи, яка не володіє державною мовою без залучення перекладача.

Важливість перекладача підтверджується й тим, що його незалучення в тих випадках коли це було обов'язковим призводить до скасування судового рішення через порушення істотних вимог кримінального процесуального закону [2, с. 170].

Наразі, чинним КПК перекладача віднесено до «інших учасників кримінального провадження». Іншими учасниками провадження можна вважати осіб, що беруть у ньому участь, володіють передбаченими законом правами та обов'язками, але не відносяться до сторін, суду та не є потерпілим чи його представниками.

Фактичною підставою залучення перекладача на будь-якій стадії кримінального провадження, відповідно до статті 68 КПК є неволодіння чи володіння не в повній мірі та необхідність перекладу пояснень, показань або документів тощо учасником процесу (найчастіше – підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим).

Юридична підстава залучення перекладача залежить від стадії, на якій перебуває конкретне провадження. Так, на стадії досудового розслідування перекладач залучається постановою прокурора або слідчого, або ухвалою слідчого судді, а на стадії судового розгляду – ухвалою суду.

Важливим також є критерії визначення рівня «володіння мовою судочинства». Наразі жодного легального джерела з формулюванням таких критеріїв не існує, відтак, суб'єкт, який приймає рішення про залучення перекладача повинен орієнтуватися на власний розсуд з урахуванням об'єктивної оцінки грамотності, словникового запасу, можливості розуміти усну й письмову мову тієї особи щодо якої приймається рішення.

Г.П. Саркісянц стверджує, що володіти державною мовою означає вільно розуміти вказану мову і без будь-яких труднощів давати пояснення цією мовою під час процесу [3, с. 92]. Однак, слід розуміти, що кримінальний процес супроводжується великою кількістю документів зі складною юридичною термінологією, яка є складнішою для розуміння особою, яка володіє державною мовою недосконало. Таким чином, питання встановлення рівня розуміння мови є своєрідною дискрецією відповідного суб'єкта залучення перекладача.

КПК наводить перелік прав перекладача, якими він користується під час процесу задля ефективного виконання своїх функціональних обов'язків. Перелічення таких прав є новелою КПК 2012 року і покликане гарантувати реалізацію в повній мірі як процесуальних так і особистих інтересів перекладача в процесі. Так, право на уточнення інформації, на ознайомлення з протоколами процесуальних дій, та подання зауважень є суто процесуальними правами перекладача, тоді як право на одержання винагороди, забезпечення безпеки та відшкодування витрат становлять комплекс особистих прав даного учасника провадження.

Важливим є й перелік процесуальних обов'язків перекладача, адже він регламентує рамки та процедуру професійної діяльності перекладача в кримінальному провадженні. Перекладач зобов'язаний прибувати за викликом до слідчого/прокурора/слідчого судді/суду, здійснювати переклад повністю й

правильно, посвідчувати правильність перекладу власним підписом, не розголошувати відомості, що стосуються перебігу процесу. Подібно до судді, прокурора та деяких інших учасників провадження, перекладач може і зобов'язаний заявити самовідвід за наявності конфлікту інтересів.

Отже, детальний аналіз КПК України дозволяє зробити висновок, що перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження, і мовою, якою володіє учасник кримінального провадження, який потребує послуг перекладача. До вимог, які висуває КПК України до особи перекладача, належать компетентність та незаінтересованість у кримінальному провадженні.

О.В. Мархевка зазначає, що перекладач повинен вільно володіти мовою, знання якої необхідне для перекладу; мати допуск від слідчого, прокурора, слідчого судді або суду; бути незацікавленим у результатах провадження; бути обізнаним зі спеціальною юридичною термінологією [4, с. 395–396].

Якщо з вимогою щодо незаінтересованості перекладача у контексті вимог кримінального процесуального закону все очевидно й зрозуміло, то поняття компетентності є оціночним, адже закон чи будь-яке інше легальне джерело не містить уточнених формулювань щодо необхідних професійних якостей, якими має володіти перекладач для того щоб бути залученим до кримінального провадження. За таких умов, видається цілком логічним запровадити кваліфікаційний іспит з кримінально-процесуального перекладу, за аналогією до іспиту для набуття права займатися адвокатською діяльністю, із подальшим внесенням до відповідного реєстру осіб, які виявили бажання здійснювати професійний переклад в рамках кримінального провадження та успішно склали іспит. Це надасть змогу об'єктивно підійти до питання достатності компетенцій в особи яка претендує на здійснення професійного перекладу.

У підсумку зазначимо, що перекладач дійсно займає вагоме місце серед суб'єктів кримінального процесу. У випадку коли одним з учасників кримінального провадження є особа, яка не володіє або володіє не в повній мірі офіційною мовою судочинства без участі перекладача обійтися не можна, тому

вимоги до його залучення повинні пропорційно відповідати важливості професійної діяльності перекладача в рамках кримінального процесу.

Список використаних джерел

1. Інформаційний портал «Слово і діло» URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/17/infografika/suspilstvo/skilky-kryminalnyh-pravoporushen-skoyily-ukrayini-inozemczi> (дата звернення 14.09.2022)
2. Стратонов В. М. Проблемні питання щодо участі перекладача у кримінальній процесуальній діяльності. Актуальні проблеми публічного права: збірник тез Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, присвяченої 120-річчю університету (24–26 квітня 2018 р. м. Київ, Україна)
3. Саркисянц Г. П. Переводчик в советском уголовном процессе. Ташкент : Фан, 1974. 90 с.
4. Мархевка О. В. Критерії допустимості участі перекладача у кримінальному судочинстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. No 4. С. 392–401.